

Baxi, Upendra: The Future of Human Rights

New Delhi: Oxford University Press, 2012, I, 393 s. ISBN 978-0-19-808496-9

Martin Hapla*

Upendra Baxi, emeritní profesor práva na Warwické univerzitě, představuje v anglicky mluvících zemích v oblasti teorie lidských práv uznávanou osobnost, jejíž díla se dočkala mnoha vydání.¹ Jedním z nich je i práce *The Future of Human Rights*, která poprvé vyšla již v roce 2002, avšak následně byla autorem ještě dále doplňována a upravována. V současné době je tak k dispozici již její třetí vydání, které bylo v nedávné době publikováno nakladatelstvím Oxford University Press v rámci edice Oxford India Paperbacks.

Upendra Baxi se v této práci věnuje řadě různých témat, která jsou spojena s otázkou po budoucnosti lidských práv: analyzuje například současný diskurs o povaze lidských práv a snaží se vyvrátit některé mýty, které jsou s jeho vývojem spojeny; zabývá se též kritikou lidských práv ze strany postmoderny a sociologickým rozbohem současné lidskoprávní praxe. Významný díl pozornosti nakonec věnuje i problematice dopadů globalizace v této oblasti. Kniha samotná je opatřena dvěma předmluvami (ke druhému a třetímu vydání), v nichž autor reaguje na různé kritické výtky vůči jejím starším vydáním. Vlastní část práce se člení na devět kapitol. Nechybí samozřejmě ani podrobná bibliografie a jmenný a věcný rejstřík.

V první kapitole² pojmenované příznačně jako „Věk lidských práv?“ autor konstatuje, že samotný výraz „lidská práva“ zůstává problematický a že se často stává předmětem pokusů, které mají zredukovat plnost

jeho významu a místo toho mu vtisknout falešnou ce-listvost.³ Podle Baxiho názoru tak existují snahy nalézt společný prvek lidských práv například v lidské důstojnosti či představě dobrého života, důraz bývá kladen též na jejich charakter *základních* práv. Baxi však takové přístupy odmítá a naopak vnímá jako nejlepší postihnout významovou bohatost jejich pojmu v souboru více kategorií (charakterizuje tedy lidská práva například jako etické imperativy, jako kulturu apod.).⁴ Dále zdůrazňuje též význam lidského utrpení a představu „radikálního zla“ pro porozumění charakteru lidských práv.⁵

Druhá kapitola se věnuje problematice lidských práv především z historické perspektivy. Autor ji uvozuje svou kritikou dominantního diskursu, který dle jeho názoru nesprávně prezentuje lidská práva jako dar západu ostatním částem světa.⁶ Baxi v této kapitole dále osvětluje rozdíly mezi moderním a současným pojetím lidských práv. Éra moderních lidských práv v jeho koncepci začíná s americkou a francouzskou revolucí, zatímco období současných lidských práv až po druhé světové válce.⁷ Zjednodušeně můžeme říct, že v prvním případě se lidská práva konstituovala okolo otázky „Kdo je člověk?“ a podle Baxiho to byla právě modernitou utvořená odpověď (tj. racionální muž nadaný autonomní mravní vůlí), která některé lidi jako nositele těchto práv vyloučila a umožnila tak mimo jiné hrůzy kolonialismu a otroctví.⁸ Naopak současná lidská práva nejsou podle jeho teorie založena na představě určité lidské podstaty, ale jsou naopak spojena s „nevázanou“ produkcí lidskoprávních standardů,⁹ jejichž smysl mū-

* Martin Hapla, interní doktorand na Katedře právní teorie Právnické fakulty Masarykovy univerzity, Brno.

¹ Podrobnější životopisné údaje viz *Warwick School of Law: Academic Staff: Upendra Baxi* [online]. University of Warwick [cit. 10. 6. 2013]. Dostupné z: <http://www2.warwick.ac.uk/fac/soc/law/staff/academic/baxi/> Dále viz též *UpendraBaxi.net* [online]. Upendra Baxi [cit. 10. 6. 2013]. Dostupné z: <http://upendrabaxi.net/>

² K anotacím jednotlivých kapitol je třeba dodat, že jejich témata jsou často pojata velmi široce a vzájemně se prostupují. Nelze je proto popsat úplně vyčerpávajícím způsobem.

³ BAXI, Upendra. *The Future of Human Rights*. 3rd ed. New Delhi: Oxford University Press, 2012, I, 393 s. ISBN 978-0-19-808496-9. S. 12.

⁴ Tamtéž, s. 14 a následující.

⁵ Tamtéž, zejména pasáže od s. 30 a následující.

⁶ Tamtéž, s. 38.

⁷ Tamtéž, s. 48.

⁸ Srovnej tamtéž, s. 51–53.

⁹ Tamtéž, s. 54.

žeme vidět v zamezení nejrůznějších, neustále se rozvíjejících forem lidského utrpení.

Třetí kapitola práce se soustředí na analýzu specifické formy sociální akce, kterou autor pojmenovává jako praktiky současného lidskoprávního aktivismu. Baxi zde mimo jiné zkoumá roli nevládních organizací na tomto poli a rozebírá i pojem aktivismu samotný. V závěru kapitoly dospívá kromě jiného k přesvědčení, že současná praxe v oblasti lidských práv zůstává enormně rozmanitá a konfliktní a že v sobě zahrnuje různorodé zájmy a hodnotové orientace.¹⁰

Ve čtvrté kapitole autor pokládá otázku, zda nastala krize vyplývající z nadprodukce lidskoprávních standardů a norem a jaké jsou její možné příčiny a faktory, které ji ovlivňují. V této souvislosti například uvažuje, zda zmiňovaná nadprodukce není způsobena globální produkcí víry v to, že každý zásadní lidský či sociální problém může být definován nebo vyřešen cestou formulování lidských práv. Baxi přitom důrazně varuje před domněnkou, že jazyk lidských práv je jediným, případně úplně nejlepším, morálním jazykem, který máme.¹¹

Problematika páté kapitoly mimo jiné souvisí s otázkou spravedlnosti a jejich funkcí ve vztahu k současným lidskoprávním normám a standardům. Baxi na tomto místě kupříkladu upozorňuje, že to jsou právě různé soupeřící koncepce spravedlnosti, které hrají důležitou roli při rozvoji specifických reflexivních forem lidských práv.¹²

Šestá kapitola nese zajímavé pojmenování „Co je živého a mrtvého v relativismu?“. Baxi zde uvádí tezi, že představa univerzálních lidských práv je napadána z hledisek relativismu, antifundacionalismu a multikulturalismu a následně tyto hlediska podrobuje svému rozboru. V této kapitole taktéž zdůrazňuje potřebu roz-

lišování mezi univerzalitou lidských práv a jejich globalizací.¹³

V posledních třech kapitolách se autor zabývá promítnutím některých ekonomických pojmů a koncepcí do oblasti lidských práv: V sedmé kapitole, pojmenované „Lidskoprávní hnutí a lidskoprávní trhy“ se ptá, jak je spřízněna produkce významu lidských práv se sférou ekonomické produkce, jak trhy formují praktiky lidskoprávního aktivismu, jak můžeme rozumět přeměně lidskoprávních hnutí v lidskoprávní trhy. Baxi se snaží poskytnout na tyto otázky odpovědi a zavádí přitom do lidskoprávní teorie některé nové pojmy jako třeba soutěž o vzácné zdroje, investor apod.¹⁴ V následující kapitole se posléze zamýšlí nad tím, jak je paradigma Všeobecné deklarace lidských práv nahrazováno takovým paradigmatem lidských práv, které je spřízněno s obchodem a přátelské k trhům. Tamtéž upozorňuje na slábnutí států a na možné konsekvence tohoto jevu v oblasti lidských práv. V závěrečné kapitole Baxi zkoumá kromě jiného různé praktiky odporu vůči zmiňovanému nastupujícímu paradigmatu.

Na práci Upendry Baxiho musím vyzdvihnout zejména její široký záběr a snahu dát rozebírané problematice široké filosofické základy. Baxi tak ve své práci neváhá odkazovat na celou řadu významných myslitelů počínaje Kantem, Heglem a Marxem a konče Wittgensteinem, Heideggerem a Derridou. Neváhá dokonce ani odkazovat na některé intelektuálně vlivné spisovatele jako Kunderu či Rushdieho. Rovněž cítím potřebu ocenit jeho citlivý přístup k specifikům třetího světa, jemuž je v práci obecně věnována mnohem větší pozornost, než bývá obvyklé. Na druhou stranu – vzhledem k tomu, že je celá publikace psána spíše kritickým, polemickým stylem, lze jí vytknout, že přináší takřka v každém směru více otázek, než odpovědí. Navzdory tomu však soudím, že i v českém prostředí může díky svému netradičnímu pohledu na problematiku, množství v ní obsažených podnětů a myšlenek, nalézt své čtenáře.

¹⁰ Tamtéž, s. 109.

¹¹ Srovnej tamtéž, s. 128.

¹² Tamtéž, s. 145.

¹³ Tamtéž, s. 198.

¹⁴ Srovnej tamtéž, např. s. 254 a 258.